

Seksualno uznemiravanje, objektificiranje i catcalling - što potiče ljude da se upuste u uznemiravanje drugih?

Helena Anđelić

Filozofski fakultet u Zagrebu
Odsjek za psihologiju
ORCID: 0000-0003-1771-984X

SAŽETAK

Ključne riječi: catcalling, komplimenti, seksualna objektivizacija, seksualno uznemiravanje, ulično uznemiravanje

Seksualno uznemiravanje jedan je od najčešćih oblika seksualnog nasilja, ali također i oblik koji se najlakše odbacuje i trivijalizira. Seksualno uznemiravanje osobi oduzima njezinu osobnost i individualnost, odnosno seksualno ju objektivizira, svodeći je isključivo na njezine tjelesne karakteristike. Upravo do toga dolazi i prilikom uličnog uznemiravanja, specifičnog po tome što žrtva doživljava uznemiravanje od strane nepoznate osobe na javnom mjestu. Catcalling je oblik uličnog uznemiravanja usmjeren na ostvarivanje verbalne i neverbalne komunikacije s osobom, dok je sadržaj te komunikacije najčešće seksualan i usmjeren na fizički izgled. Ovakva iskustva ostavljaju kratkotrajne i dugotrajne posljedice koje u nerijetkim slučajevima vode ka promjenama u ponašanju žrtve. Jedan od većih problema neprijavlivanje je seksualnog uznemiravanja, a razlozi su brojni. Istraživanja pokazuju kako su hostilni stavovi prema ženama, seksistička i maskulina uvjerenja te toleriranje seksualnog uznemiravanja samo neke od karakteristika koje su povezane s većom vjerojatnošću vršenja seksualnog uznemiravanja. Osobe koje su počinitelji ovakvih djela u velikom broju slučajeva tvrde kako je njihova nam-

ABSTRACT

Keywords: catcalling, compliments, sexual harassment, sexual objectification, street harassment

Sexual harassment is one of the most prevalent types of sexual violence and it is also the type that is most easily dismissible or trivialized. Sexual harassment strips the person of their personality and individuality, sexually objectifying them and therefore degrading them merely to their bodily features. The same happens during street harassment which is specific because of the victim's experience of harassment happening in a public place and coming from an unknown person. Catcalling is a type of street harassment which consists of verbal and nonverbal communication with the victim with the content of the intended message being of sexual nature and focused on physical appearance. These types of experiences leave short and long-term consequences which in often cases lead to changes in the victim's behavior. One of the most pressing issues is the lack of reporting of sexual harassment which itself is affected by numerous factors. Research shows that hostile attitudes towards women, sexist and masculine beliefs and tolerance of sexual harassment are just some characteristics which are related to a larger probability of committing sexual harassment. In a large number of cases perpetrators claim that their intent was to show

jera bila iskazivanje seksualnog interesa prema ženi te pokušaj zavođenja. Spomenuto dovodi u pitanje percipiranje razlike između catcallinga i komplimenta. Iako postoje minimalne sličnosti između ove dvije vrste ponašanja, reakcije se razlikuju. Osjećaji srama, straha i ljutnje samo su neke od reakcija na catcalling.

sexual interest towards a woman and attempt to seduce her. All this questions the perception of difference between catcalling and complimenting. Even though there are minimal similarities between these two types of behavior, reactions which follow them differ significantly. Feelings of shame, fear and anger are just some possible reactions to catcalling.

UVOD

Jedan od problema o kojem se sve više priča na globalnoj razini je seksualno uznemiravanje. Ovu je temu u javni diskurs ponovno nametnuo pokret zvan #metoo i objava glumice Alysse Milano na društvenoj mreži Twitter kojom je pozvala i druge žene da podijele svoja iskustva seksualnog uznemiravanja (Wesselmann i sur., 2021). Tisuće žena odazvale su se na spomenutu objavu i podijelile mnogobrojna iskustva seksualnog uznemiravanja što, nažalost, nije iznenađujuće. Istraživanje provedeno na uzorku od 28 zemalja članica Europske unije pokazalo je da je između 24 i 39 milijuna žena u Europskoj uniji doživjelo seksualno uznemiravanje u proteklih 12 mjeseci od provedbe istraživanja (FRA, 2014). Ne postoji jedinstvena općeprihvaćena definicija seksualnog uznemiravanja i jednoznačna podjela na različite vrste seksualnog uznemiravanja. Simões i Silveirinha (2019) opisuju seksualno uznemiravanje kao svako neželjeno ponašanje seksualne prirode koje ne mora nužno uključivati fizički dodir već se može javiti i kao oblik verbalne i neverbalne komunikacije. Seksualno uznemiravanje osobu stavlja u neugodan položaj te ponižavanjem dovodi do narušavanja njenog dostojanstva (Simões i Silveirinha, 2019). Prema članku 156., stavku 2. Kaznenog zakona Republike Hrvatske: „spolno uznemiravanje je svako verbalno, neverbalno ili fizičko neželjeno ponašanje spolne naravi koje ima za cilj ili stvarno predstavlja povredu dostojanstva osobi, koje uzrokuje strah, neprijateljstvo, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje“ (NN 126/19, 84/21). Glavni rizični faktor za moguću viktimizaciju je ženski rod što pridonosi činjenici da je seksualno uznemiravanje dio većeg problema rodne neravnopravnosti i nasilja nad ženama (Fileborn, 2013).

Jedan od problema pri istraživanju seksualnog uznemiravanja predstavlja činjenica da se seksualno uznemiravanje često ne prijavljuje (Gardner i sur., 2017). Sustavno neslaganje triju najčešća izvora podataka, odnosno slučajeva prijavljenih policiji, slučajeva zabilježanih u studijama seksualnog nasilja i podataka kojima raspolažu specijalizirane organizacije za pružanje pomoći i podrške žrtvama nasilja govori u prilog velikom broju neprijavljenih slučajeva (Mamula i sur., 2011). Neprijavljivanje seksualnog uznemiravanja pod utjecajem je većeg broja faktora, od kojih je jedan društveno umanjivanje težine seksualnog uznemiravanja te njegova banalizacija i normalizacija (Walton i Pedersen, 2021). Drugi problem je nepovjerenje u sustav koje kod žrtava stvara rijetko kažnjavanje počinitelja seksualnog nasilja te znanje o iskustvima žena koje su prijavile seksualno nasilje i

doživjele etiketiranje, okrivljavanje i nepovjerenje kroz cijeli postupak prijavljivanja i procesuiranja nasilja (Mamula i sur., 2011). Prema statističkom pregledu sigurnosnih pokazatelja Ministarstva unutarnjih poslova Republike Hrvatske u 2020. godini prijavljena su 83 kaznena djela bludnih radnji te 64 kaznena djela spolnog uznemiravanja (2021), a navedene brojke potrebno je interpretirati unutar spomenutog konteksta neprijavljivanja kaznenih djela seksualnog nasilja. Spomenute niske brojke prijavljenih kaznenih djela bludnih radnji i spolnog uznemiravanja za 2020. godinu mogu stvoriti lažni osjećaj sigurnosti i ostaviti dojam kako seksualno nasilje nije toliko rašireno na razini društva te, kao što ističe Mamula (2006), potencijalno utjecati na osnivanje nedovoljnog broja udruga za pomoć žrtvama nasilja. Nadalje, kada govorimo o raširenosti seksualnog nasilja u Hrvatskoj, potrebno je istaknuti kako podatke o seksualnom nasilju u Hrvatskoj ažurno iznosi samo policija, a radi potpune slike bilo bi korisno kada bi podatke iznosile i druge institucije (Mamula i sur., 2011).

Ulično uznemiravanje (engl. street harassment) oblik je seksualnog uznemiravanja specifičan po tome što do uznemiravanja dolazi na javnim mjestima od strane nepoznate osobe (Bowman, 1993). Najčešći oblici ponašanja koji spadaju u ulično uznemiravanje su zviždanje, verbalni komentari, neželjene seksualne primjedbe, neželjeni pozivi, buljenje, stajanje suviše blizu, neprimjereno gestikuliranje, namigivanje, praćenje i uhođenje, preprečivanje puta, fizički dodiri, trljanje o osobu i ostali oblici nepoželjnog ponašanja. Catcalling je potkategorija uličnog uznemiravanja koja ne uključuje neželjeni fizički dodir sa žrtvom i uhođenje žrtve već se svodi samo na neželjene komentare (Walton i Pedersen, 2021). Svim spomenutim oblicima seksualnog uznemiravanja, između ostalog, zajednička je seksualna objektivizacija, odnosno svođenje osobe isključivo na njene tjelesne karakteristike, ignorirajući pri tome njenu osobnost i individualnost (Vaes i sur., 2011). U će se ovom radu detaljnije govoriti o seksualnoj objektivizaciji, seksualnom uznemiravanju i njegovim potkategorijama. Analizirat će se nalazi istraživanja koja su se bavila posljedicama seksualnog uznemiravanja i pokušati pronaći odgovori na pitanja što određuje hoće li osoba seksualno uznemiravati druge i zašto je nekim ljudima jasno da je to ponašanje nepoželjno, dok drugi ne vide problem u tome.

SEKSUALNO UZNEMIRAVANJE

Seksualno uznemiravanje, iako često ignorirana i odbacivana tema, velik je problem u zemljama Europske unije, kao i širom svijeta. Prema istraživanju provedenom u Europskoj uniji, procijenjeno je da je između 45% i 55% žena iz 28 zemalja članica doživjelo seksualno uznemiravanje barem jednom u životu od kad su napunile petnaest godina (FRA 2014). Podaci koji ukazuju na to da je svaka druga žena u Europskoj uniji barem jednom u životu doživjela neki oblik seksualnog uznemiravanja doista su zabrinjavajući. Ovim pitanjem bavili su se i Mellgren i suradnici (2017) te su prema dobivenim podacima ustanovili kako je više od 24% studentica, sudionica njihovog istraživanja, doživjelo seksualno uznemiravanje u roku godine dana prije provođenja istraživanja. Također, ustanovljeno je kako je ponovna viktimizacija tih žena bila čest slučaj što se očitovalo u tome da je

od ukupnog broja žena koje su doživjele seksualno uznemiravanje njih otprilike 65% to doživjelo više nego jednom (Mellgren i sur., 2017). Prema nekim istraživanjima provedenim na području Republike Hrvatske, 55% žena doživjelo je neželjene seksualne primjedbe i ponude, dok je 43% žena doživjelo neželjeno i prisilno dodirivanje tijela (Mamula, 2006). Rezultati istraživanja Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova i Centra za ženske studije (2006) provedenom na uzorku studenata pokazuju kako je 38% studenata i studentica svjedočilo neželjenom ponašanju, uznemiravanju ili zlostavljanju na temelju spola, dok je njih 26% bilo izloženo neželjenom ponašanju, uznemiravanju ili zlostavljanju na temelju spola od strane kolega, nastavnika i drugih osoba na Sveučilištu.

Rezultati istraživanja koje su proveli Clear i suradnici (2014) ukazali su na činjenicu da su žene u većoj mjeri žrtve seksualnog uznemiravanja. Prema rezultatima njihova istraživanja svaka treća sudionica izvijestila je o doživljenoj viktimizaciji, dok je o istom izvijestio tek svaki peti sudionik. Što se tiče počinjenja seksualnog uznemiravanja istraživači navode kako je više muškaraca nego žena izvijestilo o počinjenju seksualnog uznemiravanja, točnije 12.4% naprema 5.1% (Clear i sur., 2014). Kao što možemo vidjeti, postoji određeni nerazmjer u procjenama prevalencije seksualnog uznemiravanja. Razlike u procjenama prevalencije, između ostalog ovise o tome vrši li se procjena na temelju policijskih izvješća ili na temelju samoiskaza, kao i o tome da se u različitim studijama koriste različite definicije seksualnog uznemiravanja (Mellgren i sur., 2017).

Dodatan problem pri dobivanju potpunih podataka stvara i nesklonost građana da prijavljuju seksualno uznemiravanje što može ovisiti o povjerenju u institucije određene države, razini tolerancije seksualnog uznemiravanja u društvu i razini upućenosti u ilegalnost seksualnog uznemiravanja (Mellgren i sur., 2017). Podaci iz međukulturalnog istraživanja pokazuju kako su kolektivističke kulture tolerantnije prema seksualnom uznemiravanju. U istraživanju koje su proveli Kennedy i Gorzalka (2002) dobiveni su podaci da su studenti azijskog porijekla bili značajno tolerantniji prema seksualnom uznemiravanju nego što je to bio slučaj za studente neazijskog porijekla koji su u najvećem broju bili Kanađani. Uzmemo li u obzir spomenuto istraživanje, ne iznenađuju nalazi koje govore o značajno manjem broju prijava seksualnog uznemiravanja od strane žena u Japanu i Kini u usporedbi sa ženama iz više individualističkih kultura (Chan i sur., 1999). Nadalje, studenti iz individualističkih kultura (kao što su SAD, Kanada, Njemačka i Nizozemska) češće su procjenjivali muškarce krivima u scenarijima seksualnog uznemiravanja nego što je to bio slučaj za studente iz kolektivističkih kultura (kao što su Filipini, Tajvan, Turska, Ekvador i Pakistan) (Sigal i sur., 2005). Potrebno je istaknuti ograničenja spomenutih rezultata s obzirom na to da su istraživanja provedena početkom 2000-tih godina te bi buduća međukulturalna istraživanja ovog problema doprinijela dodatnim saznanjima. Stopa osuđivanja u slučajevima seksualnog uznemiravanja je niska što također djelomično objašnjava nisku stopu prijave (Mellgren i sur., 2017). Prema podacima koje nudi američka neprofitna organizacija The Rape, Abuse & Incest National Network (RAINN, 2022), od tisuću slučajeva seksualnog nasilja 310 slučajeva bit će prijavljeno policiji, a samo će 50 prijave dovesti do uhićenja. Od spomenutih 50 uhićenja samo će 25 prijestupnika biti osuđeno na zatvorsku kaznu. Međutim, određen se

broj žena unatoč spomenutim otegotnim okolnostima ipak odlučuje na prijavu seksualnog uznemiravanja. Taylor i Norma (2011) u svom istraživanju uvode pojam simboličnog protesta te ispituju što motivira žene da prijave seksualno uznemiravanje. Prema dobivenim nalazima autorice su ustvrdile da su glavni motivatori sudionica njihova istraživanja želja da se seksualno uznemiravanje prepozna kao zločin, želja za podizanjem svijesti o seksualnom uznemiravanju te želja za zaštitom drugih žena. U budućim istraživanjima bilo bi vrijedno ispitati druge razloge koji motiviraju žene na prijavljivanje seksualnog nasilja, poput želje da se počinitelj kazni, ali bi vrijedilo ispitati i moguće razlike u motivatorima ovisno o kulturi.

SEKSUALNA OBJEKTIVIZACIJA

U pozadini seksualnog uznemiravanja nalazi se, između ostalog, seksualna objektivizacija. Seksualna objektivizacija opisuje širok spektar iskustava, no ono zajedničko svim tim iskustvima je svođenje osobe na tjelesnu razinu radi zadovoljenja vlastitih potreba (Vaes i sur., 2011). Seksualna objektivizacija može poprimiti različite oblike poput „bezazlenih“ seksističkih viceva, catcallinga, seksualnog uznemiravanja na radnom mjestu, seksualnog uznemiravanja na ulici, pa sve do težih oblika poput silovanja (Wesselman i sur., 2021). Osim što se prilikom seksualne objektivizacije osoba svodi isključivo na tjelesne karakteristike te je lišena vlastite osobnosti, rezultati istraživanja također pokazuju da postoji veza između seksualne objektivizacije i dehumanizacije (Heflick i sur., 2011). Do spomenutog zaključka Heflick i suradnici (2011) došli su u istraživanju u kojem su od sudionika tražili da se prilikom gledanja jednog YouTube videozapisa fokusiraju na izgled osobe, a prilikom gledanja drugog na njezinu izvedbu. U jednom je videu bio prikazan muški televizijski voditelj, dok je u drugom videu bila prikazana televizijska voditeljica. Sudionici su potom trebali ocijeniti prikazanu osobu na dimenzijama topline i moralnosti. Autori su ustanovili da prilikom prebacivanja pažnje s osobnosti na izgled žene, ali ne i muškarca, dolazi do smanjenja percipirane kompetentnosti, topline i morala procjenjivane osobe. U drugom istraživanju, Loughnan i suradnici (2010) su ustanovili kako se objektiviziranim ženama atribuiralo manje morala i niže mentalno stanje.

Dehumanizacija kao posljedica objektivizacije nije tendencija isključivo muškaraca. Prema nalazima istraživanja koje su proveli Vaes i suradnici (2011), muškarci, kao i žene, dehumaniziraju seksualno objektivizirane žene, ali to rade iz različitih razloga. Žene imaju tendenciju udaljavanja od žena koje su prikazane u seksualnom svjetlu, odnosno koje su seksualno objektivizirane, pri čemu vrijedi da što se više distanciraju od njih, to ih više dehumaniziraju (Vaes i sur., 2011). Muškarci, s druge strane, dehumaniziraju žene zbog seksualne privlačnosti. Oni dehumaniziraju seksualno objektivizirane žene od trenutka kada osjete seksualnu privlačnost prema njima te se njihova pažnja premješta s osobnosti na tjelesne karakteristike (Vaes i sur., 2011). Prema nalazima već spomenutog istraživanja Loughnan i suradnika (2010), sudionici su objektiviziranim osobama dodjeljivali manje tableta protiv boli. Autori istraživanja diskutiraju kako taj nalaz može upućivati na zaključak kako su sudionici možda smatrali da su objektivizirane osobe manje vrijedne.

zirane osobe manje osjetljive na bol ili pak nisu ni marili za njihovu patnju (Loughnan i sur., 2010). Povežemo li to s nasiljem nad ženama, možemo se zapitati što ako žene koje su pretrpjele seksualno uznemiravanje društvo objektivizira i svodi samo na njihovo tijelo? Želi li takvo društvo zaista pomoći objektiviziranim ženama ako su članovi društva ravnodušni prema njihovoj boli ili smatraju da su objektivizirane žene manje osjetljive na bol, kako fizičku tako i psihičku? U svakom slučaju, veza između seksualnog uznemiravanja, objektivizacije i dehumanizacije je zabrinjavajuća, naročito uzimajući u obzir da se takvo što svakog dana događa u javnosti u obliku uličnog uznemiravanja.

ULIČNO UZNEMIRAVANJE

Svakog se dana mnoge marginalizirane grupe diljem svijeta susreću s različitim oblicima uličnog uznemiravanja i catcallinga, poput zviždanja, namigivanja, komentiranja izgleda, neprimjerenih gestikulacija te nepoželjnih fizičkih dodira. Iako su žene u najvećem postotku žrtve seksualnog uznemiravanja, ne smiju se zanemariti podaci koju ukazuju da se i ostale marginalizirane grupe, kao što su pripadnici LGBTIQ+ populacije i osobe koje ne pripadaju bijeloj rasi, svakodnevno susreću s ovim oblikom nasilja (Stop Street Harassment, 2016). Prema podacima koje navodi Stop Street Harassment (2016), 65% žena u studiji izvijestilo je o doživljenom uličnom uznemiravanju, dok je o istom izvijestilo 25% muškaraca i većina njih se identificirala kao pripadnik LGBTIQ+ populacije. Do uznemiravanja dolazi na ulici, u kafićima, noćnim klubovima te u javnom prijevozu (Gardner i sur., 2017). Prema istraživanju provedenom od strane Australskog instituta 87% žena doživjelo je ulično uznemiravanje, od čega je 56% žena bilo samo kada se to dogodilo (Johnson i Bennett, 2015).

Iskustvo uličnog uznemiravanja ostavlja na žrtvu fizičke i psihičke posljedice. Neke od fizičkih posljedica su mišićna napetost, poteškoće s disanjem, otupjelost, drhtanje, mučnina i vrtoglavica (Tran, 2015). Nakon proživljenog iskustva uličnog uznemiravanja osoba može osjećati razne emocije poput ljutnje, straha, gađenja, poniženja i bespomoćnosti (Farmer i Smock Jordan, 2017). Osim spomenutih posljedica, kod žrtava može doći do dugotrajnijih promjena u ponašanju. Mnoge su žene zbog straha od javnog prostora, a ujedno i javnog prijevoza, razvile nove obrasce ponašanja koji su djelovali ograničavajuće na njihov život (Gardner i sur., 2017). Zbog učestalih iskustava uličnog uznemiravanja žene ograničavaju svoj izbor odjeće, nose većinski širu odjeću kako bi svoj fizički izgled učinile manje atraktivnim, procjenjuju okolinu kojom se kreću kako bi se uvjerile da su sigurne, izbjegavaju određene transportne rute ili dijelove grada (Farmer i Smock Jordan, 2017).

Farmer i Smock Jordan (2017) navode kako su sudionice njihove studije većinski na uznemiravanje odgovarale pasivno, ignoriranjem nepoznate osobe, nakon čega bi još dugo osjećale bijes i ljutnju jer su bile objektivizirane. S druge strane, istraživanje seksualnog uznemiravanja na radnom mjestu pokazalo je kako su se asertivni odgovori na seksualno uznemiravanje smatrali najučinkovitijima, dok se izbjegavanje pokazalo najmanje učinkovitim strategijom (Mills i Scudder, 2020). Prilikom interpretacije spomenutih

rezultata potrebno je uzeti u obzir da se u istraživanju radilo o zamišljenim scenarijima seksualnog uznemiravanja te da su učinkovitost odgovora na seksualno uznemiravanje procjenjivali sudionici studije u laboratorijskim uvjetima. Utjecaj uličnog uznemiravanja nadilazi sam taj događaj. Osim što žrtve i nakon samog događaja osjećaju bijes i ljutnju te okrivljavaju sebe za doživljeno uznemiravanje, rodno uvjetovano nasilje ima snagu da utječe ne samo na život žrtve već i na širu skupinu žena koje nisu nužno bile viktimizirane, ali svejedno osjećaju potencijalnu opasnost koja može utjecati na njihov svakodnevni život (Mellgren i sur., 2017).

KARAKTERISTIKE POČINITELJA

Rizzo i suradnici (2020) svojim su istraživanjem pokušali odgovoriti na pitanje što određuje hoće li osoba seksualno uznemiravati druge. Istraživanje je provedeno na uzorku dječaka adolescenata, a rezultati ukazuju na to da dječaci koji su i sami bili žrtve seksualnog uznemiravanja imaju veću vjerojatnost postati počinitelji seksualnog uznemiravanja. Uključivanje u seksualno uznemiravanje i doživljavanje istog mjereno je skalom koja se sastojala od čestica koje ispituju razna uznemiravajuća ponašanja poput seksualnih komentara, šala, gesta, itd. Sudionici su izvještavali o doživljavanju i počinjenju ispitanih ponašanja te su odgovarali na čestice dihotomnim odgovorima „da“ ili „ne“. Rezultati pokazuju da je spomenuta povezanost počinjenja i viktimizacije moderirana maskulinim rodnom uvjerenjima. Autori ističu kako dječaci koji su doživjeli seksualno uznemiravanje, a iskazuju snažne rodno uvjetovane stavove o muškoj moći te snažnu apatiju prema drugima, imaju veću vjerojatnost počinjenja seksualnog uznemiravanja (Rizzo i sur., 2020).

Waltonov i Pedersenov (2021) cilj u istraživanju iz 2021. godine, bio je otkrivanje motivacije muškaraca koji se uključuju u catcalling. Također su htjeli istražiti karakteristike muškaraca koji se uključuju u catcalling u odnosu na one koji to ne rade. Hostilni stavovi prema ženama, kao i seksistička uvjerenja, ponekad dolaze do izražaja u ponašanju određenih muškaraca što može rezultirati uključivanjem u seksualno uznemiravanje (Walton i Pedersen, 2021). Muškarci koji se uključuju u seksualno uznemiravanje postižu više rezultate u mjerenjima hostilnog seksizma, samopripisane konzervativne tradicionalne maskuliniteti, orijentacije prema socijalnoj dominaciji te tolerancije prema seksualnom uznemiravanju od muškaraca koji se ne uključuju u seksualno uznemiravanje (Walton i Pedersen, 2021). Hostilni seksizam mjeren je pomoću skale koja se sastojala od čestica Likertovog tipa poput „Žene preuveličavaju probleme koje imaju na poslu“. Tolerancija prema seksualnom uznemiravanju mjerena je pomoću čestica kao što je „Većina toga što ljudi nazivaju seksualnim uznemiravanjem jest samo obično zavodjenje“. Orijetacija prema socijalnoj dominaciji mjerila se pomoću čestica poput „Neke grupe ljudi jednostavno su inferiornije od drugih“ i „Ne bismo se trebali boriti za grupnu jednakost“. Muškarci koji se upuštaju u seksualno uznemiravanje tvrde da to čine kako bi iskazali seksualni interes prema ženi ili je zaveli, nadajući se da će žena na njihovo ponašanje odgovoriti prijateljski, nasmiješiti im se ili biti počašćena komplimentom (Walton i Pedersen, 2021). Prema spomenutim nalazima mogli

bismo zaključiti kako muškarci koji se uključuju u seksualno uznemiravanje smatraju to strategijom zavodjenja, ne videći ništa loše u svom ponašanju, iako njihovi seksistički stavovi ne idu tome u prilog (Walton i Pedersen, 2021). Nalazi koji pokazuju da su muškarci skloni precjenjivanju seksualnog interesa žena idu u prilog prethodno spomenutom (Lee i sur., 2020). Nadalje, muškarci su više nego što je to slučaj kod žena skloni percipirati catcalling kao formu komplimenta (Dvir i sur., 2020). Dok većina žena doživljava catcalling uznemirujućim i prijetećim oblikom ponašanja, dio muškaraca smatra da takvo ponašanje komplimentira žene (di Gennaro i Ritschel, 2019).

Muškarci se ponekad koriste seksualnim uznemiravanjem kada se žele dodatno zbližiti sa svojom muškom grupom (Baptist i Coburn, 2019). Mnoga takva ponašanja mogu se primijetiti još od rane dobi. Primjerice, dječaci koji se žele iskazati pred drugim dječacima u razredu ponekad zadirkuju djevojke. U takvim slučajevima društvo je skloni odbaciti takva ponašanja kao bezazlena te je često očekivano da se takvo što tolerira (Baptist i Coburn, 2019). Bez obzira na to bilo zadirkivanje djevojaka u prvim razredima osnovne škole zaista bezazleno ponašanje ili ne, ponekad takva ponašanja evoluiraju u ponašanja koja nedvojbeno imaju štetne posljedice na žene. Uloga je društva obrazovanje sadašnjih i budućih generacija te rad na društvenim promjenama kako bi se smanjila prevalencija seksualnog uznemiravanja jer se počinitelji seksualnog uznemiravanja neće promijeniti dok se ne promijeni odgoj djece, okolina i društvo u kojem živimo. S obzirom na spomenuto prevalentno mišljenje počinitelja da catcalling predstavlja vrstu komplimenta, ključan prvi korak u obrazovanju po ovom pitanju trebao bi biti razumijevanje razlike između catcallinga i komplimenta.

KADA KOMPLIMENT PRESTAJE BITI KOMPLIMENT?

Catcalling karakterizira seksualiziran sadržaj koji je isključivo usmjeren na izgled osobe, a upućuje ga nepoznata osoba (Walton i Pedersen, 2021). Pojedine osobe smatraju da je catcalling forma komplimenta jer sadrži ekspresiju seksualnog interesa i privlačnosti. Kako bismo bolje razumjeli zašto pojedini ljudi izjednačuju catcalling s komplimentima, potrebno je detaljnije sagledati karakteristike komplimentata i situacija u kojima se javljaju. Prema Hrvatskom jezičnom portalu, kompliment je definiran kao „riječima iskazana pristojnost i naklonost prema komu ili njegovim odlikama, biranim riječima iskazano povoljno mišljenje ili laskav sud“. Spomenuta definicija mogla bi se proširiti nalazima sociolingvističkih studija iz osamdesetih godina prošlog stoljeća. Knapp i suradnici (1984) su proveli istraživanje u kojem su tražili sudionike da se prisjete nedavno upućenih i dobivenih komplimentata navodeći pri tome kontekst u kojem se kompliment pojavio. Prema dobivenim rezultatima ustvrdili su kako ljudi većinski daju komplimente osobama iste dobi, istog statusa i u manjoj mjeri istog spola. Autori nadalje zaključuju kako su ljudi skloniji davati komplimente osobama za koje smatraju da imaju blizak odnos nego osobama za koje smatraju da nemaju dobro razvijen odnos. Slično na tu temu zaključuje i Holmes (1986) navodeći kako su komplimenti na račun izgleda uobičajeniji među bliskim prijateljima. U slučaju dobivan-

ja komplimenta primatelji obično imaju potrebu odgovoriti na dobiven kompliment (Knapp i sur., 1984), dok u slučaju catcallinga osobe obično ignoriraju takvo ponašanje (di Gennaro i Ritschel, 2019). Ignoriranje catcallinga moglo bi upućivati na to da osobe takvo ponašanje ne shvaćaju kao kompliment već kao uznemiravanje što bi mogla biti jedna od važnijih razlika u usporedbi s komplimentima. Potrebno je istaknuti kako se žene, bez obzira na to što pozitivno odgovaraju na komplimente glede fizičkog izgleda, također nakon njih često osjećaju evaluirano i izvještavaju o većim razinama nezadovoljstva tijelom (Calogero i sur, 2009).

Razlike i moguća preklapanja komplimenata i catcallinga također su istraživali di Gennaro i Ritschel (2019), a dobiveni nalazi upućuju da muškarci doživljavaju catcalling laskavim u većem postotku nego žene. Postoje određene sličnosti komplimenata i catcallinga, primjerice u oba slučaja možemo reći da se radi o izražavanju naklonosti prema nekoj karakteristici primatelja. Međutim, u slučaju catcallinga obično se radi o tjelesnim karakteristikama primatelja koji su viđeni na seksualno objektivizirajući način. Nadalje, velika razlika je u tome što se u slučaju komplimenta osobe najčešće poznaju, dok se u slučaju catcallinga češće radi o dva stranca (di Gennaro i Ritschel, 2019). Možemo primijetiti kako doista postoje neke sličnosti između ova dva tipa ponašanja zbog kojih neki ljudi mogu smatrati catcalling bezopasnim komplimentom i načinom zavođenja, iako osobe kojima su upućeni na njih reagiraju negativno (Walton i Pedersen, 2021). Kod obje vrste ponašanja dolazi do izražavanja naklonosti prema nekoj karakteristici primatelja poruke, međutim catcalling, za razliku od komplimenata, obično uključuje i neverbalni dio interakcije odnosno razne geste, zvižduke i poglede seksualne prirode. Žene u velikom broju istraživanja, kada su upitane o doživljenim iskustvima catcallinga, izvještavaju o osjećajima straha, ljutnje, posramljenosti i nelagode. Takvi nalazi ne čude kada uzmemo u obzir i kontekst situacija u kojima se catcalling događa. Situacije u kojima nepoznate osobe na javnim mjestima upućuju seksualne komentare razumljivo izazivaju spomenute osjećaje. Prema već spomenutim studijama, veliki broj žena diljem svijeta svaki dan doživljava seksualno uznemiravanje, kao i catcalling. Pridodamo li tome podatke koji upućuju na to da su mnoge od tih žena ovakvo iskustvo doživjele više nego jednom možemo se zapitati o dugoročnim posljedicama koje takvo iskustvo, kao i sama pomisao na njega, može ostaviti ne samo na žene koje su to doživjele, već i na cijelu grupu žena koje su svjesne postojanja ovog problema te strahuju od viktimizacije.

ZAKLJUČAK

Veliki broj žena i pripadnika marginaliziranih skupina gotovo se svakodnevno suočava sa seksualnim uznemiravanjem. Ulično uznemiravanje, a posebno catcalling, pojedine osobe ne shvaćaju kao oblik uznemiravanja već smatraju da je riječ o komplimentima i načinima izražavanja sviđanja i interesa za osobu. Međutim, veliki broj osoba koje su primatelji takvih komentara i doživjele su takvo ponašanje ne bi se s tim složile. Spomenuta ponašanja u većini slučajeva doživljena su kao uvredljiva, uznemirujuća i ponižavajuća. Osobe koje su doživjele

seksualno uznemiravanje izjavljuju kako su osjećale ljutnju, strah, bijes, nelagodu i poniženost. Potrebno je istaknuti kako svi oblici seksualnog uznemiravanja, uključivali fizički kontakt ili ne, ostavljaju posljedice po žrtvu te joj oduzimaju osobnost svodeći je na fizički izgled. Povredu psihičkih granica žrtvama je u velikom broju slučajeva teško dokazati, a priznanjem da su doživjele seksualno uznemiravanje, osobe se izlažu mogućoj seksualnoj objektivizaciji i osudi okoline. Osim spomenutog, žrtva se prijavljivanjem seksualnog nasilja policiji izlaže mogućoj retraumatizaciji od strane nadležnih tijela prilikom ponovljenih svjedočenja i susreta sa počiniteljem.

Uz sve spomenuto treba dodati i kako broj prijava kaznenih djela seksualnog uznemiravanja zapravo ne daje pravu sliku ovog problema te su prave brojke puno veće. U svrhu boljeg shvaćanja takvog stanja važno je dodatno ispitati motivatore koji potiču žrtve na prijavljivanje seksualnog uznemiravanja te također istražiti postoje li kulturalne razlike u razlozima za i protiv prijave seksualnog uznemiravanja. U Republici Hrvatskoj, ali i šire, postoji potreba za boljim obrazovanjem osoba koje rade sa žrtvama seksualnog nasilja kao i veća mreža podrške. U nekim budućim istraživanjima vrijedilo bi ispitati razinu informiranosti osoba kada je u pitanju prepoznavanje seksualnog nasilja. Osim što bi takvi podaci ponudili dodatna objašnjenja o stanju u društvu, korisno bi bilo znati koliko su osobe dobro informirane kada je u pitanju seksualno nasilje, ne samo u svrhu prijavljivanja, već i u svrhu reagiranja ako primijete da je netko u njihovoj blizini žrtva tog oblika nasilja. Osim već spomenutog, nužna su i daljnja poboljšanja u edukaciji mlađih generacija kojima je potrebno ponuditi znanja o vlastitim pravima i psihološkim granicama kao i o pravima drugih ljudi te o važnosti pristanka. Uz potrebnu edukaciju, mladim osobama koje su doživjele seksualno nasilje potrebna je pravovremena podrška i rad na smanjenju dugoročnih posljedica viktimizacije. Na pitanje kako najbolje reagirati na seksualno uznemiravanje nema jednoznačnog odgovora, međutim osobe je potrebno istovremeno podučiti tome kako da zaštite fizičko zdravlje i sigurnost, ali i kako da u situacijama u kojima je to moguće asertivno odgovore na seksualno uznemiravanje te time potencijalno smanje naknadni osjećaj bespomoćnosti i srama. Nadalje, bilo bi vrijedno detaljnije ispitati koji su najbolji načini na koje žrtva može odgovoriti na seksualno uznemiravanje, a da pritom ne ugrozi vlastitu fizičku i psihičku dobrobit.

Unatoč postojanju nekih preklapanja u karakteristikama komplimentata i catcallinga, posebnu pozornost treba usmjeriti na razlike između ova dva tipa ponašanja. Catcalling koji dolazi od strane nepoznate osobe prelazi granice koje svaka osoba postavlja kako bi zaštitila svoj osobni prostor. Ponašanje je u tom slučaju jednostrano i nepoželjno. S obzirom na to da je ovaj problem višedimenzionalan, tako mu treba i pristupiti. Potrebno je izaći iz okvira žrtve i počinitelja te se također fokusirati i na društvo u cjelini. Dodatnu pažnju u intervencijama i istraživanjima ovog problema potrebno je usmjeriti i na razloge zašto je ovaj problem u tolikoj mjeri trivijaliziran u društvu te ispitati kakav utjecaj društvo ima na raširenost ovakvog nepoželjnog ponašanja. Osim toga potrebno je raznim akcijama i inicijativama davati stvarnu sliku o raširenosti ovog problema te raditi na ukidanju kulturalnih normi u kojima se ističe muška domi-

nacija, a jedan su od temelja rodno uvjetovanog nasilja.

Unutar ovog rada nisu obuhvaćena istraživanja koja su se bavila seksualnim uznemiravanjem koje se događa putem interneta. Razvojem modernih tehnologija i velikom prisutnošću društvenih mreža mijenja se forma seksualnog uznemiravanja koja zauzima nove oblike poput nedozvoljenog fotografiranja žrtava te slanja i objavljivanja tih fotografija, do praćenja i kontaktiranja žrtava putem društvenih mreža. S obzirom na spomenuto, u budućim istraživanjima bilo bi korisno usmjeriti se također i na ovaj oblik seksualnog uznemiravanja kako bi se dobila jasnija slika ovog problema kojeg nose moderne tehnologije. Konkretnije, vrijedilo bi ispitati sličnosti i razlike seksualnog uznemiravanja koje se odvija uživo od onog online, kao i istražiti karakteristike počinitelja koji svoje žrtve pronalaze u cyber sferi.

LITERATURA

- Baptist, J. i Coburn, K. (2019). Harassment in Public Spaces: The Intrusion on Personal Space. *Journal of Feminist Family Therapy*, 31(2-3), 114-128. <https://doi.org/10.1080/08952833.2019.1634178>
- Bowman, C. G. (1993). Street Harassment and the Informal Ghettoization of Women. *Harvard Law Review*, 106(3), 517. <https://doi.org/10.2307/1341656>
- Calogero, R. M., Herbozo, S. i Thompson, J. K. (2009). Complimentary Weightism: The Potential Costs of Appearance-Related Commentary for Women's Self-Objectification. *Psychology of Women Quarterly*, 33(1), 120-132. <https://doi.org/10.1111/j.1471-6402.2008.01479.x>
- Chan, D. K. S., Tang, C. S. K. i Chan, W. (1999). Sexual Harassment. *Psychology of Women Quarterly*, 23(4), 661-672. <https://doi.org/10.1111/j.1471-6402.1999.tb00390.x>
- Clear, E. R., Coker, A. L., Cook-Craig, P. G., Bush, H. M., Garcia, L. S., Williams, C. M., Lewis, A. M. i Fisher, B. S. (2014). Sexual Harassment Victimization and Perpetration Among High School Students. *Violence Against Women*, 20(10), 1203-1219. <https://doi.org/10.1177/1077801214551287>
- Di Gennaro, K. i Ritschel, C. (2019). Blurred lines: The relationship between catcalls and compliments. *Women's Studies International Forum*, 75, 102239. <https://doi.org/10.1016/j.wsisf.2019.102239>
- Dvir, M., Kelly, J. R. i Williams, K. D. (2020). The effects of ostracism on perceptions and interpretations of catcalls. *Self and Identity*, 20(7), 951-959. <https://doi.org/10.1080/15298868.2020.1857301>
- Farmer, O. i Smock Jordan, S. (2017). Experiences of Women Coping With Catcalling Experiences in New York City: A Pilot Study. *Journal of Feminist Family Therapy*, 29(4), 205-225. <https://doi.org/10.1080/08952833.2017.1373577>
- Fileborn, B. (2013). Conceptual understandings and prevalence of sexual harassment and street Harassment. <https://aifs.gov.au/publications/conceptual-understandings-and-prevalence-sexual-harassment-and-street-harassm>
- FRA. (2014). Violence Against Women: An EU-Wide Survey Main Results. European Union Agency for Fundamental Rights. <https://data.europa.eu/doi/10.2811/62595>
- Gardner, N., Cui, J. i Coiacetto, E. (2017). Harassment on public transport and its impacts on women's travel behaviour. *Australian Planner*, 54(1), 8-15. <https://doi.org/10.1080/07293682.2017.1299189>
- Heflick, N. A., Goldenberg, J. L., Cooper, D. P. i Puvia, E. (2011). From women to objects: Appearance focus, target gender, and perceptions of warmth, morality and competence. *Journal of Experimental Social Psychology*, 47(3), 572-581. <https://doi.org/10.1016/j.jesp.2010.12.020>
- Holmes, J. (1986). Compliments and Compliment Responses in New Zealand English. *Anthropological Linguistics*, 28(4), 485-508. <http://www.jstor.org/stable/30028355>
- Hrvatski jezični portal. (bez datuma). Kompliment. https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=eltuXhg%253D

- Johnson, M. i Bennett, E. (2015). *Everyday sexism: Australian women's experiences of street harassment*. The Australia Institute.
- Kazneni zakon. *Narodne novine*, 126/19 (84/21). <https://www.zakon.hr/z/98/Kazneni-zakon>
- Kennedy, M. A. i Gorzalka, B. B. (2002). Sex Roles. *Sex Roles*, 46(7/8), 227-238. <https://doi.org/10.1023/a:1020145815129>
- Knapp, M. L., Hopper, R. i Bell, R. A. (1984). Compliments: A Descriptive Taxonomy. *Journal of Communication*, 34(4), 12-31. <https://doi.org/10.1111/j.1460-2466.1984.tb02185.x>
- Lee, A. J., Sidari, M. J., Murphy, S. C., Sherlock, J. M. i Zietsch, B. P. (2020). Sex Differences in Misperceptions of Sexual Interest Can Be Explained by Sociosexual Orientation and Men Projecting Their Own Interest Onto Women. *Psychological Science*, 31(2), 184-192. <https://doi.org/10.1177/0956797619900315>
- Loughnan, S., Haslam, N., Murnane, T., Vaes, J., Reynolds, C. i Suitner, C. (2010). Objectification leads to depersonalization: The denial of mind and moral concern to objectified others. *European Journal of Social Psychology*, 40(5), 709-717. <https://doi.org/10.1002/ejsp.755>
- Macmillan, R., Nierobisz, A. i Welsh, S. (2000). Experiencing the Streets: Harassment and Perceptions of Safety among Women. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 37(3), 306-322. <https://doi.org/10.1177/0022427800037003003>
- Mamula, M. (ur.) (2006.). *Prijedlozi promjena vezani uz seksualno nasilje: promjene zakonodavstva, zaštita žrtava i razvoj preventivskih programa*. Ženska soba.
- Mamula, M., Vukmanić M., Hojt, A. i Zore, P. (2011). *Seksualno nasilje u Hrvatskoj 2000.-2010*. Ženska soba.
- Mellgren, C., Andersson, M. i Ivert, A. K. (2017). "It Happens All the Time": Women's Experiences and Normalization of Sexual Harassment in Public Space. *Women & Criminal Justice*, 28(4), 262-281. <https://doi.org/10.1080/08974454.2017.1372328>
- Mills, C. B. i Scudder, J. N. (2020). He Said, She Said: The Effectiveness and Outcomes of Responses to Sexual Harassment. *International Journal of Business Communication*. <https://doi.org/10.1177/2329488420941924>
- Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske. (veljača, 2021). *Statistički pregled temeljnih sigurnosnih pokazatelja i rezultata rada u 2020. godini*. https://mup.gov.hr/UserDocsImages/statistika/2021/Statisticki_pregled_2020_web.pdf
- Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova i Centar za ženske studije. (2006). *Zaštita studentica i studenata od neželjenog ponašanja na Sveučilištu*. <https://arhiva.prs.hr/attachments/article/132/Za%C5%A1tita%20studentica%20i%20studenata%20od%20one%C5%BEeljenog%20pona%C5%A1anja%20na%20sveu%C4%8Dili%C5%A1tu.pdf>
- RAINN. (22. veljače 2022). *The Criminal Justice System: Statistics*. <https://www.rainn.org/statistics/criminal-justice-system>
- Rizzo, A. J., Banyard, V. L. i Edwards, K. M. (2020). Unpacking Adolescent Masculinity: Relations between Boys' Sexual Harassment Victimization, Perpetration, and Gender Role Beliefs. *Journal of Family Violence*, 36(7), 825-835. <https://doi.org/10.1007/s10896-020-00187-9>
- Sigal, J., Gibbs, M. S., Goodrich, C., Rashid, T., Anjum, A., Hsu, D., Perrino, C. S., Boratav, H. B., Carson-Arenas, A., van Baarsen, B., van der Pligt, J. i Pan, W. K. (2005). Cross-Cultural Reactions to Academic Sexual Harassment: Effects of Individualist vs. Collectivist Culture and Gender of Participants. *Sex Roles*, 52(3-4), 201-215. <https://doi.org/10.1007/s11199-005-1295-3>
- Simões, R. B. i Silveirinha, M. J. (2019). Framing street harassment: legal developments and popular misogyny in social media. *Feminist Media Studies*, 1-17. <https://doi.org/10.1080/14680777.2019.1704816>
- Stop Street Harassment. (prosinac, 2016). *Statistics*. <https://stopstreetharassment.org/resources/statistics/>
- Taylor, S. i Norma, C. (2011). The "Symbolic Protest" Behind Women's Reporting of Sexual Assault Crime to Police. *Feminist Criminology*, 7(1), 24-47. <https://doi.org/10.1177/1557085111420416>
- Tran, M. (2015). Combatting gender privilege and recognizing a woman's right to privacy in public spaces: Arguments to criminalize catcalling and creepshots. *Hastings Women's Law Journal*, 26, 185-206. <https://repository.uchastings.edu/hwlj/vol26/iss2/1>
- Vaes, J., Paladino, P. i Puvia, E. (2011). Are sexualized women complete human beings? Why men and women dehumanize sexually objectified women. *European Journal of Social Psychology*, 41(6), 774-785. <https://doi.org/10.1002/ejsp.824>
- Walton, K. A. i Pedersen, C. L. (2021). Motivations behind catcalling: exploring men's engagement in street harassment behaviour. *Psychology & Sexuality*, 1-15. <https://doi.org/10.1080/19419899.2021.1909648>
- Wesselmann, E. D., Dvir, M., Kelly, J. R. i Pryor, J. B. (2021). The effects of sexual harassment, assault, and objectification on the self. *Self and Identity*, 20(7), 841-844. <https://doi.org/10.1080/15298868.2021.1882551>